HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

18 decembrie 2008 *

În cauza C-349/07,

având ca obiect o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată în temeiul articolului 234 CE de Supremo Tribunal Administrativo (Portugalia), prin decizia din 12 iunie 2007, primită de Curte la 27 iulie 2007, în procedura

**Sopropé – Organizações de Calçado Lda**

împotriva

**Fazenda Pública,**

cu participarea:

**Ministério Público,**

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul C. W. A. Timmermans, președinte de cameră, domnii J.-C. Bonichot (raportor), K. Schiemann, P. Kūris și L. Bay Larsen, judecători,

* Limba de procedură: portugheza.

avocat general: doamna V. Trstenjak,
grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Sopropé – Organizações de Calçado Lda, de A. Caneira, advogado;

— pentru guvernul portughez, de doamnele H. Ventura, C. Guerra Santos și domnul L. Fernandes, în calitate de agenți;

— pentru guvernul italian, de domnul I. M. Braguglia, în calitate de agent, asistat de domnul G. Albenzio, avvocato dello Stato;

— pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii S. Schønberg și P. Guerra e Andrade, în calitate de agenți,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 2 octombrie 2008,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

## Hotărâre

1 Cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare privește interpretarea principiului respectării dreptului la apărare.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între societatea Sopropé – Organizações de Calçado Lda (denumită în continuare „Sopropé”), pe de o parte, și Fazenda Pública (Trezoreria Publică), pe de altă parte, având ca obiect o cerere de recuperare ulterioară a unei datorii vamale stabilite în urma unui control al originii mărfurilor importate în Portugalia de această societate între anii 2000 și 2002.

### Cadrul juridic

*Reglementarea comunitară*

3 Regulamentul (CEE) nr. 2913/92 al Consiliului din 12 octombrie 1992 de instituire a Codului vamal comunitar (JO L 302, p. 1, Ediție specială, 02/vol. 5, p. 58) a fost

modificat prin Regulamentul (CE) nr. 2700/2000 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 noiembrie 2000 (JO L 311, p. 17, Ediție specială, 02/vol. 13, p. 12, denumit în continuare „Codul vamal”).

4 Titlul VII capitolul 3 din Codul vamal reglementează, la articolele 217-232, recuperarea datoriei vamale.

5 Articolul 221 alineatul (1) din Codul vamal prevede:

„De îndată ce a fost înscrisă în evidența contabilă, valoarea drepturilor se comunică debitorului în conformitate cu normele corespunzătoare.”

6 Potrivit articolului 222 alineatul (1) litera (a) din Codul vamal:

„(1) Valoarea drepturilor care au făcut obiectul comunicării prevăzute la articolul 221 trebuie achitată de debitori respectând următoarele termene:

(a) dacă persoana nu are dreptul la niciuna dintre facilitățile de plată prevăzute la articolele 224-229, plata se face în termenul prevăzut.

Fără a aduce atingere articolului 244 paragraful al doilea, acest termen nu poate depăși 10 zile de la comunicarea către debitor a valorii drepturilor datorate și, în cazul înscrierii cumulate în evidența contabilă în condițiile prevăzute la articolul 218 alineatul (1) al doilea paragraf, acesta se stabilește în așa fel încât să nu îi permită debitorului să obțină un termen pentru plată mai lung decât dacă i s-ar fi acordat o amânare a plății.

[…]”

7 Articolele 243-246, cuprinse în titlul VIII din Codul vamal, se referă la dreptul la acțiune.

8 Potrivit articolului 245 din acest cod:

„Dispozițiile privind punerea în aplicare a procedurii de introducere a unei acțiuni sunt stabilite de statele membre.”

*Legislația națională*

9 Legea fiscală generală (denumită în continuare „LFG”), aprobată prin Decretul-lege nr. 398/98 din 12 decembrie 1998, prevede în mod expres principiul participării la

procedura fiscală, enunțat la articolul 267 din Constituția Republicii Portugheze și prevăzut deja, în ceea ce privește procedura administrativă, la articolul 100 și următoarele din Codul de procedură administrativă.

10 Potrivit articolului 60 din această lege, în versiunea aplicabilă faptelor din acțiunea principală:

„1. Contribuabilii participă la luarea deciziilor care îi privesc, dacă legea nu prevede altfel, în unul dintre următoarele moduri:

a) dreptul de a fi ascultat înainte de recuperare;

[…]

e) dreptul de a fi ascultat înainte de încheierea raportului de inspecție fiscală.

[…]

4. Dreptul de a fi ascultat trebuie exercitat într-un termen care este stabilit de administrația fiscală prin scrisoare recomandată trimisă în acest scop la domiciliul fiscal al contribuabilului.

[…]

6. Termenul de exercitare a dreptului de a fi ascultat oral sau în scris nu poate fi mai mic de 8 zile și nici mai mare de 15 zile.

[…]”

11 Regimul complementar al procedurii de inspecție fiscală a fost adoptat prin Decretul-lege nr. 413/98 din 31 decembrie 1998.

12 Potrivit articolului 60 din decretul-lege menționat, referitor la audierea prealabilă:

„1. După încheierea actelor de inspecție și în cazul în care acestea determină adoptarea unor acte de impunere sau a unor acte în materie fiscală defavorabile entității care face obiectul inspecției, proiectul de concluzii ale raportului, cuprinzând identificarea acestor acte și motivarea lor, trebuie notificat respectivei entități în termen de 10 zile.

2. Notificarea trebuie să prevadă un termen cuprins între 8 și 15 zile pentru a permite entității care face obiectul inspecției să se pronunțe asupra proiectului de concluzii menționat.

3. Entitatea care face obiectul inspecției se poate pronunța în scris sau oral, în acest din urmă caz declarațiile sale fiind consemnate în scris.

4. Raportul definitiv se redactează în termen de 10 zile de la declarațiile menționate la paragraful anterior."

**Acțiunea principală și întrebările preliminare**

13 Sopropé este o întreprindere portugheză care vinde încălțăminte importată din Asia. Acțiunea principală se referă la 52 de operațiuni de import de încălțăminte despre care s-a declarat că provine din Cambogia, care au beneficiat, datorită presupusei lor origini, de un tratament vamal preferențial în temeiul sistemului de preferințe generalizate, pentru o perioadă de doi ani și jumătate, din anul 2000 până la jumătatea anului 2002.

14 La începutul anului 2003, direcția serviciilor antifraudă a vămii portugheze a desfășurat o operațiune de control, în cadrul unei misiuni de cooperare administrativă inițiate de Oficiul European de Luptă Antifraudă al Comisiei (OLAF), pentru verificarea originii încălțămintei importate din Asia.

15 Verificările realizate de autoritatea vamală în cadrul Sopropé au început la 14 februarie 2003. Acestea au permis autorităților portugheze să estimeze că cele 52 de operațiuni de import menționate anterior fuseseră realizate cu prezentarea unor certificate de origine și a unor documente de transport care fuseseră falsificate.

16 Serviciile vamale au ajuns la concluzia că mărfurile importate nu aveau origine preferențială și, prin urmare, nu puteau beneficia de sistemul de preferințe generalizate și că trebuia, așadar, să li se aplice cota taxelor vamale aplicabilă mărfurilor provenite din țări terțe.

17 La 3 iulie 2003, Sopropé a fost informată că putea să își exercite dreptul de a fi ascultată în prealabil cu privire la proiectul de concluzii ale raportului de inspecție și ale anexelor la acesta într-un termen de 8 zile, în conformitate cu articolul 60 din LFG. Societatea și-a exercitat acest drept la 11 iulie 2003.

18 Considerând că Sopropé nu a adus niciun element nou susceptibil de a modifica proiectul de raport de inspecție, administrația vamală a informat-o prin scrisoarea din 16 iulie 2003, primită a doua zi, că avea la dispoziție un termen de 10 zile, în conformitate cu articolul 222 din Codul vamal, pentru a plăti taxele vamale datorate. Aceste taxe vamale se ridicau la suma de 212 684,98 euro, majorate cu 36 757,99 euro, reprezentând taxa pe valoarea adăugată, și cu 19,30 euro, reprezentând dobânzi compensatorii, ceea ce înseamnă un total de 249 462,27 euro.

19 Așadar, între data notificării în scopul exercitării dreptului de fi ascultat și cea a notificării referitoare la plată au trecut 13 zile.

20 Sopropé a refuzat să plătească în termenul acordat datoria vamală care îi fusese notificată. La 8 septembrie 2003, aceasta a introdus o acțiune la Tribunal Administrativo e Fiscal din Lisabona, întemeiată, între altele, pe încălcarea principiului respectării dreptului la apărare, din cauza insuficienței termenului care i-a fost acordat pentru a-și putea susține observațiile. Cu toate acestea, instanța a apreciat că decizia de recuperare era justificată, întrucât nu fusese prezentat niciun element de probă susceptibil de a o pune sub semnul întrebării. În plus, aceasta a considerat că a fost respectat dreptul la apărare pentru că fusese îndeplinită obligația de a fi ascultat în prealabil, astfel cum este definită de LFG, și pentru că fusese respectat regimul procedurii de inspecție fiscală.

21 Sopropé a atacat cu apel această hotărâre la Supremo Tribunal Administrativo, printre altele pentru că în primă instanță nu a fost aplicat corect principiul dreptului la apărare, astfel cum este garantat de dreptul comunitar.

22 În cadrul acestui apel, Supremo Tribunal Administrativo a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Termenul cuprins între 8 și 15 zile, stabilit la articolul 60 alineatul 6 din Legea fiscală generală și la articolul 60 alineatul 2 din Regimul complementar al procedurii de inspecție fiscală, aprobat prin Decretul-lege nr. 413/98 din 30 decembrie 1998, în care contribuabilul își poate exercita dreptul de a fi ascultat oral sau în scris este conform cu principiul dreptului la apărare?

2) Un termen de 13 zile, începând de la data la care autoritatea vamală a notificat unui importator comunitar (în speță, o întreprindere mică portugheză care comercializează încălțăminte) că dispunea de 8 zile pentru a-și exercita dreptul de a fi

ascultat până la data notificării obligației de plată în termen de 10 zile a taxelor vamale la import în ceea ce privește 52 de operațiuni de import de încălțăminte din Extremul Orient, realizate în sistemul preferințelor generalizate într-o perioadă de doi ani și jumătate (între anul 2000 și jumătatea anului 2002), poate fi considerat ca fiind un termen rezonabil pentru exercitarea de către importator a dreptului la apărare?"

**Cu privire la întrebările preliminare**

23 Prin intermediul celor două întrebări, care trebuie să fie analizate împreună, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la problema dacă un termen de 8 zile acordat unei întreprinderi pentru a-și susține observațiile cu privire la un proiect de decizie de recuperare ulterioară a taxelor vamale la import în valoare de 249 462,27 euro, referitoare la 52 de operațiuni de import de mărfuri care au avut loc într-o perioadă de doi ani și jumătate, îndeplinește cerințele dreptului comunitar și în special principiul general al respectării dreptului la apărare, din moment ce, printre altele, decizia de recuperare a fost adoptată de administrație la 5 zile după expirarea acestui termen.

*Observațiile prezentate Curții*

24 Reclamanta din acțiunea principală amintește că rezultă din jurisprudența Curții că principiul respectării dreptului la apărare impune ca orice persoană împotriva căreia se intenționează să se adopte o decizie care îi cauzează prejudicii să fie în măsură să își expună în mod util punctul de vedere (a se vedea printre altele Hotărârea din

24 octombrie 1996, Comisia/Lisrestal și alții, C-32/95 P, Rec., p. I-5373, punctul 21, Hotărârea din 21 septembrie 2000, Mediocurso/Comisia, C-462/98 P, Rec., p. I-7183, punctul 36, și Hotărârea din 12 decembrie 2002, Cipriani, C-395/00, Rec. p. I-11877, punctul 51).

25 Prin urmare, Sopropé susține că un termen precum cel acordat în temeiul LFG unui importator pentru a-și exercita dreptul de a fi ascultat nu poate fi considerat conform cu principiul respectării dreptului la apărare decât dacă i se permite să își facă cunoscut punctul de vedere în mod util. Or, în împrejurări precum cele din acțiunea principală, aceasta consideră că termenul care i-a fost acordat nu a fost suficient.

26 Republica Portugheză susține că principiul respectării dreptului la apărare nu își găsește aplicarea în procedura de audiere prealabilă prevăzută de LFG. Într-adevăr, această procedură ar fi expresia principiului participării la decizie, iar nu a dreptului de a exercita o acțiune. În plus, ar rezulta din jurisprudența Curții și în special din Hotărârea din 2 octombrie 2003, ARBED/Comisia (C-176/99 P, Rec., p. I-10687), că principiul dreptului de a fi ascultat în prealabil nu face parte din dreptul la apărare decât în cadrul unei proceduri de sancționare, situație care nu s-ar regăsi în cauza principală. Prin urmare, Republica Portugheză apreciază că termenul prevăzut la articolul 60 din LFG nu poate fi apreciat în raport cu principiul dreptului la apărare. Prin urmare, acesta nu poate fi considerat nerezonabil în măsura în care nu face decât să se adauge la diferitele căi de atac prevăzute împotriva unei decizii de impunere, întărind astfel posibilitatea efectivă de exercitare a dreptului la apărare.

27 Republica Portugheză adaugă că, în ipoteza în care Curtea ar considera că dreptul la apărare este aplicabil în procedura de audiere prealabilă prevăzută de LFG, termenul în litigiu în cauza principală este compatibil cu dreptul comunitar, din moment ce respectă principiile echivalenței și efectivității (a se vedea printre altele Hotărârea din 17 iunie 2004, Recheio – Cash & Carry, C-30/02, Rec., p. I-6051). În opinia acestui stat membru, principiul echivalenței este respectat în măsura în care LFG prevede un termen identic pentru toate actele de impunere a veniturilor fiscale, fie că sunt

întemeiate pe legislația națională, fie pe dreptul comunitar. Aprecierea respectării principiului efectivității ar fi de competența instanței naționale.

28 Republica Italiană arată că Codul vamal nici nu prevede ca debitorul să fie ascultat înainte de recuperarea datoriei sale vamale. Aceasta se întemeiază pe articolul 245 din acest cod pentru a susține că dispozițiile privind punerea în aplicare a procedurii de introducere a unei acțiuni intră în competența statelor membre. Prin urmare, aceasta consideră că ar fi suficient pentru Curte să reafirme principiul dreptului unui operator de a fi ascultat, atât în faza administrativă, cât și în faza contencioasă, în conformitate cu reglementarea națională.

29 Comisia Comunităților Europene arată că rezultă din jurisprudența Curții că respectarea dreptului la apărare impune ca orice destinatar al unei decizii care îi afectează în mod sensibil interesele să aibă dreptul de a fi ascultat, ceea ce înseamnă să își poată face cunoscut punctul de vedere în mod util, pentru care este necesară respectarea unui termen rezonabil pentru a-și prezenta observațiile (a se vedea în special Hotărârea din 14 iulie 1972, Cassella Farbwerke Mainkur/Comisia, 55/69, Rec., p. 887, Hotărârea din 29 iunie 1994, Fiskano/Comisia, C-135/92, Rec., p. I-2885, precum și Hotărârea din 13 septembrie 2007, Land Oberösterreich și Austria/Comisia, C-439/05 P și C-454/05 P, Rep., p. I-7141).

30 Comisia constată că deciziile de recuperare adoptate în temeiul Codului vamal sunt susceptibile de a afecta în mod sensibil interesele importatorilor precum reclamanta din acțiunea principală și că, prin urmare, dreptul la apărare trebuie garantat de către statele membre în cadrul punerii în aplicare a prevederilor codului menționat privind modalitățile de recuperare a datoriilor vamale, deși în acesta nu figurează nicio dispoziție privind dreptul de a fi ascultat.

31 Aceasta deduce de aici că un termen precum cel prevăzut de LFG este compatibil cu principiul dreptului de a fi ascultat dacă persoanele ale căror interese sunt afectate în mod sensibil prin deciziile adoptate în cadrul dreptului comunitar au posibilitatea de a-și face cunoscut efectiv punctul de vedere privind aceste decizii.

32 Potrivit Comisiei, este de competența instanței naționale să aprecieze dacă sunt îndeplinite cerințele legate de respectarea dreptului la apărare, având în vedere cadrul juridic, atât comunitar, cât și național, și după o apreciere globală a faptelor aflate la originea acțiunii principale. Aceasta consideră că instanța de trimitere, pentru a hotărî în legătură cu respectarea dreptului de a fi ascultat, se poate inspira din criterii care ar putea fi extrase din jurisprudența Curții, spre exemplu scopul normelor comunitare aplicabile, complexitatea faptelor și a motivelor care stau la baza deciziei, complexitatea cadrului juridic, eventuala posibilitate de a solicita o prelungire a termenului acordat și, în sfârșit, posibilitatea de a prezenta observații suplimentare.

*Răspunsul Curții*

33 Drepturile fundamentale sunt parte integrantă a principiilor generale de drept a căror respectare este asigurată de către Curte. În acest scop, Curtea se inspiră din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, precum și din indicațiile oferite de instrumentele internaționale privind protecția drepturilor omului cu privire la care statele membre au colaborat sau la care au aderat (a se vedea printre altele Hotărârea din 6 martie 2001, Connolly/Comisia, C-274/99 P, Rec., p. I-1611, punctul 37).

34 Pe de altă parte, rezultă din jurisprudența constantă a Curții că, sesizată cu titlu preliminar, aceasta trebuie, atunci când o reglementare națională intră în domeniul de aplicare al dreptului comunitar, să furnizeze toate elementele de interpretare necesare pentru aprecierea de către instanța națională a conformității acestei reglementări cu drepturile fundamentale a căror respectare este asigurată de către Curte (a se vedea

printre altele Hotărârea din 18 iunie 1991, ERT, C-260/89, Rec., p. I-2925, punctul 42, și Hotărârea din 4 octombrie 1991, Society for the Protection of Unborn Children Ireland, C-159/90, Rec., p. I-4685, punctul 31).

35 Din moment ce întrebările preliminare se referă la modalitățile conform cărora autoritățile naționale trebuie să aplice Codul vamal comunitar, Curtea este competentă să furnizeze instanței de trimitere toate elementele de interpretare necesare pentru aprecierea de către aceasta a compatibilității reglementării naționale în cauză cu drepturile fundamentale a căror respectare o asigură.

36 Or, respectarea dreptului la apărare constituie un principiu general al dreptului comunitar care își găsește aplicarea atunci când administrația își propune să adopte față de o persoană un act care îi cauzează un prejudiciu.

37 În temeiul acestui principiu, destinatarilor deciziilor care le afectează în mod sensibil interesele trebuie să li se dea posibilitatea de a-și face cunoscut în mod util punctul de vedere cu privire la elementele pe care administrația intenționează să își întemeieze decizia. În acest scop, ei trebuie să beneficieze de un termen suficient (a se vedea printre altele Hotărârile citate anterior Comisia/Lisrestal și alții, punctul 21, și Mediocurso/Comisia, punctul 36).

38 Această obligație revine administrațiilor statelor membre atunci când adoptă decizii care intră în domeniul de aplicare al dreptului comunitar, în vreme ce legislația comunitară aplicabilă nu prevede în mod expres o astfel de formalitate. În ceea ce privește punerea în aplicare a acestui principiu și în special a termenelor de exercitare a dreptului la apărare, trebuie precizat că, atunci când acestea nu sunt stabilite de dreptul comunitar, precum în acțiunea principală, acestea intră în sfera dreptului național în măsura în care, pe de o parte, sunt de aceeași natură ca și cele de care beneficiază particularii sau întreprinderile în situații de drept național comparabile și, pe de altă

parte, nu fac practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea dreptului la apărare conferit de ordinea juridică comunitară.

39 În raport cu principiul respectării dreptului la apărare, instanța de trimitere adresează întrebări referitoare la două aspecte, și anume, pe de o parte, dacă un termen cuprins între 8 și 15 zile, precum cel prevăzut ca normă generală de dreptul național pentru ca un contribuabil să își poată exercita dreptul de a fi ascultat, poate fi considerat suficient și, pe de altă parte, dacă, în împrejurările din cauza principală, termenul de 13 zile care s-a scurs între momentul în care Sopropé a avut posibilitatea să își susțină observațiile și data deciziei de recuperare respectă cerințele principiului menționat.

40 Cu privire la primul punct, trebuie să se arate că este normal și, de altfel, oportun ca legislațiile și reglementările naționale să stabilească, în cadrul numeroaselor proceduri administrative existente, norme generale referitoare la termene. Stabilirea unor astfel de norme se înscrie de asemenea în sensul respectării principiului egalității. Este de competența statelor membre să determine, pentru normele naționale care intră în domeniul de aplicare al dreptului comunitar, termene în raport, printre altele, cu importanța pentru persoanele interesate a deciziilor care trebuie adoptate, cu complexitatea procedurilor și a legislației care trebuie aplicată, cu numărul de persoane susceptibile de a fi vizate și cu celelalte interese publice sau private care trebuie luate în considerare.

41 În ceea ce privește recuperarea ulterioară a taxelor vamale la import, trebuie să se considere că un termen care permite contribuabilului să își exercite dreptul de a fi ascultat, care nu poate fi mai mic de 8 zile și nici mai mare de 15 zile, nu face, în general, imposibilă sau excesiv de dificilă în practică exercitarea dreptului la apărare conferit de ordinea juridică comunitară. Într-adevăr, întreprinderile susceptibile de a fi vizate de procedura în cauză în acțiunea principală sunt profesioniști care recurg în mod obișnuit la importuri. Pe de altă parte, reglementarea comunitară aplicabilă prevede că aceste întreprinderi trebuie să fie în măsură să facă dovada, în scopul unui control, a

regularității tuturor operațiunilor pe care le-au realizat. În sfârșit, interesul general al Comunității Europene și în special interesul de recuperare în cel mai scurt termen a veniturilor proprii impune ca aceste controale să poată fi realizate prompt și eficace.

42 Reclamanta din acțiunea principală a arătat, cu toate acestea, în fața instanței de trimitere că nu a beneficiat decât de un termen de 8 zile pentru a-și susține observațiile și că decizia de recuperare a fost adoptată după numai 13 zile de când a fost invitată să își prezinte observațiile. Pentru acest motiv, instanța de trimitere solicită Curții să precizeze dacă astfel de termene sunt compatibile cu dreptul comunitar.

43 Deși Curtea nu este competentă, potrivit articolului 234 CE, să aplice o normă comunitară unui litigiu determinat și astfel să aprecieze o dispoziție de drept național în raport cu această normă, aceasta poate totuși, în cadrul cooperării judiciare instaurate la acest articol, plecând de la elementele din dosar, să furnizeze instanței naționale elementele de interpretare a dreptului comunitar care i-ar putea fi utile pentru aprecierea efectelor acestei prevederi (Hotărârea din 8 decembrie 1987, Gauchard, 20/87, Rec., p. 4879, punctul 5, Hotărârea din 5 martie 2002, Reisch și alții, C-515/99, C-519/99-C-524/99 și C-526/99-C-540/99, Rec., p. I-2157, punctul 22, și Hotărârea din 11 septembrie 2003, Anomar și alții, C-6/01, Rec., p. I-8621, punctul 37).

44 În această privință, trebuie să se precizeze că, atunci când o legislație sau o reglementare națională, după cum este cazul în legislația aplicabilă în acțiunea principală, stabilește la un anumit interval de timp termenul pentru depunerea observațiilor de către persoanele interesate, revine instanței naționale sarcina să se asigure că termenul acordat astfel în mod individual de administrație corespunde situației specifice a persoanei sau a întreprinderii în cauză și că le-a permis să își exercite dreptul la apărare cu respectarea principiului efectivității. În acest caz, îi revine sarcina de a ține seama în mod adecvat de datele proprii cauzei. În ceea ce privește importurile realizate din țări

din Asia, pot astfel să fie importante elemente precum complexitatea operațiunilor în cauză, distanța mare sau calitatea raporturilor pe care le au în mod obișnuit cu administrațiile locale competente. De asemenea, trebuie să se țină cont de mărimea întreprinderii și de aspectul dacă aceasta are sau nu are relații comerciale obișnuite cu respectivele țări.

45 În ceea ce privește operațiuni de control precum cele în cauză în acțiunea principală, trebuie să se arate că acestea constituie un ansamblu. Astfel, o procedură de inspecție care se derulează timp de mai multe luni, care presupune verificări la fața locului și ascultarea întreprinderii vizate, ale cărei declarații se depun la dosar, poate permite să se prezume că respectiva întreprindere cunoștea motivele pentru care fusese desfășurată procedura de inspecție și natura faptelor care îi erau imputate.

46 Astfel de împrejurări care pot permite să se stabilească faptul că întreprinderea vizată a fost ascultată, în deplină cunoștință de cauză, în cursul inspecției trebuie de asemenea să fie luate în considerare.

47 Este de competența instanței sesizate cu acțiunea principală să examineze dacă, în special în raport cu aceste diferite criterii, termenul acordat de administrația competentă în cadrul intervalului de timp prevăzut de legea națională respectă cerințele dreptului comunitar amintite mai sus.

48 În ceea ce privește întrebarea privind incidența pe care o poate avea asupra deciziei contestate în acțiunea principală faptul că aceasta a fost adoptată la 13 zile după ce societatea a fost avertizată că dispunea de un termen de 8 zile pentru a-și prezenta observațiile, trebuie să fie aduse următoarele precizări.

49 Regula potrivit căreia destinatarul unei decizii cauzatoare de prejudicii trebuie să aibă posibilitatea să își susțină observațiile înainte de adoptarea deciziei are drept scop ca autoritatea competentă să poată să țină cont în mod util de ansamblul elementelor relevante. Pentru a asigura o protecție efectivă a persoanei sau a întreprinderii vizate, aceasta are ca obiect, printre altele, ca persoana sau întreprinderea respectivă să poată corecta o eroare sau să invoce anumite elemente privind situația sa personală pentru ca decizia să fie adoptată, să nu fie adoptată sau să aibă un anumit conținut.

50 În aceste condiții, pentru a se putea considera că beneficiarul acestui drept are posibilitatea de a-și face cunoscut punctul de vedere în mod util, respectarea dreptului la apărare presupune ca administrația să ia cunoștință, cu toată atenția necesară, de observațiile persoanei sau ale întreprinderii vizate.

51 Numai instanței naționale îi revine sarcina să verifice dacă, ținând cont de intervalul de timp scurs între momentul în care administrația vizată a primit observațiile și data la care aceasta a adoptat decizia, este sau nu este posibil să se considere că a ținut seama în mod adecvat de observațiile care i-au fost transmise.

52 Prin urmare, trebuie să se răspundă instanței de trimitere că, în ceea ce privește recuperarea unei datorii vamale, pentru a se proceda la recuperarea ulterioară a taxelor vamale la import, un termen cuprins între 8 și 15 zile, acordat importatorului bănuit de săvârșirea unei infracțiuni vamale pentru a-și prezenta observațiile, este în principiu conform cu cerințele dreptului comunitar.

53 Este de competența instanței naționale sesizate să determine, ținând seama de împrejurările specifice ale cauzei, dacă termenul acordat efectiv acestui importator i-a permis să fie ascultat în mod util de către autoritățile vamale.

54 În plus, instanța națională trebuie să verifice dacă, ținând cont de intervalul de timp scurs între momentul în care administrația vizată a primit observațiile importatorului și data la care aceasta a adoptat decizia, este sau nu este posibil să se considere că a ținut seama în mod adecvat de observațiile care i-au fost transmise.

**Cu privire la cheltuielile de judecată**

55 Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

**1) În ceea ce privește recuperarea unei datorii vamale, pentru a se proceda la recuperarea ulterioară a taxelor vamale la import, un termen cuprins între 8 și 15 zile, acordat importatorului bănuit de săvârșirea unei infracțiuni vamale pentru a-și prezenta observațiile, este în principiu conform cu cerințele dreptului comunitar.**

**2) Este de competența instanței naționale sesizate să determine, ținând seama de împrejurările speciale ale cauzei, dacă termenul acordat efectiv acestui importator i-a permis să fie ascultat în mod util de către autoritățile vamale.**

**3) În plus, instanța națională trebuie să verifice dacă, ținând cont de intervalul de timp scurs între momentul în care administrația vizată a primit observațiile importatorului și data la care aceasta a adoptat decizia, este sau nu este posibil să se considere că a ținut seama în mod adecvat de observațiile care i-au fost transmise.**

Semnături